DOMSTOLENS DOM
1. oktober 1985 *

I sag 125/83

angående en anmodning, som Tribunal de commerce de Bruxelles i medfør af EØF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den fornævnte ret verserende sag

Office belge de l'économie et de l'agriculture (OBEA)

mod

SA Nicolas Corman et fils

at opnå en præjudicel afgørelse vedrørende fortolkningen af artiklerne 6, 18 og 19 i Kommissionens forordning nr. 232/75 af 30. januar 1975 om salg til nedsat pris af smør beregnet til fremstilling af konditorvarer og konsumis (EFT L 24, s. 45),

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten Mackenzie Stuart, afdelingsformændene G. Bosco, O. Due og C. Kakouris, dommerne T. Koopmans, U. Everling, K. Bahlmann, Y. Galmot og R. Joliet,

generaladvokat: P. VerLoren van Themaat
justitssekretær: ekspeditionssekretær H. A. Rühl

efter at der er afgivet indlæg af:

— sagsøgeren i hovedsagen, l'Office belge de l'économie et de l'agriculture (OBEA), ved advokat M. Fruy som befuldmægtiget,

— sagsøgte i hovedsagen, SA Nicolas Corman et fils, ved advokaterne Vandersanden og L. Defalque,

* Processprog: Fransk.

— Kommissionen for De europæiske Fællesskaber ved R. Fischer, Kommissionens juridiske tjeneste, som befuldmægtiget,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 9. maj 1985,

afsagt følgende

DOM

(Sagsfremstillingen udelades)

Præmisser

1 Ved dom af 24. juni 1983, indgået til Domstolen den 6. juli 1983, har Tribunal de commerce de Bruxelles i medfør af EØF-traktatens artikel 177 forelagt tre præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af en række bestemmelser i Kommissionens forordning nr. 232/75 af 30. januar 1975 om salg til nedsat pris af smør beregnet til fremstilling af konditorvarer og konsumis (EFT L 24, s. 45).

2 Spørgsmålene er blevet rejst under en sag mellem l'Office belge de l'économie et de l'agriculture (herefter benævnt OBEA) og selskabet Corman, som har udnyttet mulighederne efter ovennævnte forordning nr. 232/75 til ved licitation at købe smør til nedsat pris hos det franske interventionsorgan, Interlait.

3 I henhold til artikel 6 i forordning nr. 232/75 kan en virksomhed købe smør til nedsat pris, forudsat den påtager sig visse forpligtelser, herunder navnlig forpligtelsen til at forarbejde smørret til smørfedt (stk. 1, litra a)), til at tilsætte visse stoffer (litra b)), til kun at forarbejde det til en række nærmere bestemte produkter (litra c)) inden for en frist på seks måneder (litra d)), til at føre lagerregnskaber (litra e)) og til ved videresalg af smørfedtet at drage omsorg for, at de samme forpligtelser, som er anført under litra c) og d), optages i købekontrakterne (litra f)).

4 For at undgå, at smørret ikke anvendes til andre formål, skal der ifølge forordningen erlægges en forarbejdningssikkerhed, og der foretages en kontrol fra udførselen fra lageret til smørrets forarbejdning. Ifølge artikel 18, stk. 2, frigives forarbejdningssikkerheden, bortset fra tilfælde af force majeure, kun for de mængder, for hvilke køberen har ført bevis for, at de i artikel 6 nævnte betingelser er overholdt, herunder navnlig at forarbejdningen har fundet sted inden for en frist på 6 måneder efter overtagelsesdatoen. Navnlig det i forordning nr. 2315/69 nævnte T 5-dokument kan anvendes som bevis for, at disse betingelser er opfyldt.

5 Forordningens artikel 19, stk. 2, bestemmer: »I andre tilfælde, som ikke kan betragtes som force majeure, og hvor ... [forarbejdningsfristen] ... kun er overskredet med i alt 30 dage, og denne overskridelse ikke skyldes grov forsømmelse fra den pågældendes side, udgør den ... sikkerhed, der er endeligt fortabt ... kun 2 RE pr. ton og pr. dag, med hvilken fristen er overskredet«, idet det dog er en betingelse, at der indsendes en ansøgning »til interventionsorganet inden for en frist af 30 dage regnet fra datoen for udløbet af den omhandlede frist«.

6 I den foreliggende sag blev et parti smør, som var købt efter forarbejdningen til smørfedt i Belgien, solgt til det engelske selskab Ernest George Ltd og herefter videresolgt til den engelske koncern J. Lyons, som igen solgte partiet til sit datterselskab, Lyons Maid.

7 Det andet T 5-dokument udstedt af det belgiske toldvæsen ved eksporten til Det forenede Kongerige den 22. oktober 1975 var blevet påtegnet af det britiske toldvæsen, som bekræftede, at smørret den 8. april 1976 var anvendt i henhold til sit formål. Herefter frigav OBEA den 31. maj 1976 en tilsvarende del af det som sikkerhed stillede beløb.

8 Efter en kontrol foretaget af EUGFL hos OBEA krævede sidstnævnte ved skrivelse af 13. oktober 1977 alligevel forarbejdningsikkerheden udbetalt, idet det anførtes, at smørret først var blevet anvendt tre uger udløbet af fristen på seks måneder.

9 Som svar på denne skrivelse meddelte Corman OBEA, at virksomhedens britiske kontraktspartnere havde oplyst, at den kompetente britiske toldembedsmand mundtligt havde forlænget fristen. Samtidig hævdede Corman, at smørret var blevet anvendt adskillige dage inden den 8. april 1976 — under alle omstændigheder inden for den i ovennævnte artikel 6 fastsatte frist på seks måneder.

10 Corman anmodede yderligere ved skrivelse af 26. december 1977 OBEA om anvendelse af ovennævnte artikel 19, stk. 2, i forordning nr. 232/75, hvilket OBEA afslog ved skrivelse af 10. januar 1978. Endelig den 18. juni 1979 anlagde OBEA ved Tribunal de commerce de Bruxelles sag mod Corman med påstand om, at virksomheden tilpligtedes at betale det som sikkerhed stillede beløb med tillæg af proces- og morarenter.

11 Corman anførte for den nationale ret, *at* virksomheden overtog smørret den 10. oktober 1975, *at* fristen på seks måneder således løber fra denne dato, og *at* smørret derfor under alle omstændigheder blev anvendt inden fristens udløb; virksomheden anførte videre, at fristen blev forlænget af den kompetente britiske toldembedsmand; den gjorde ligeledes gældende, at den havde udvist tilstrækkelig agtpågivenhed, idet den for en sikkerheds skyld i købekontrakten havde anført den 23. februar 1976 som sidste dato for anvendelsen, hvilket var rigeligt til at holde fristen på seks måneder.

12 Herefter besluttede Tribunal de commerce de Bruxelles at udsætte sagen på Domstolens besvarelse af følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Hvordan skal begrebet 'overtagelsesdato', jfr. artikel 6, stk. 1, litra d), i forordning nr. 232/75 fortolkes? Drejer det sig om den faktiske dato for overtagelsen som anført af afgangstoldstedet på importformularen T 5, jfr. bilag III, nr. I, litra b)?

2) Kan den tilladelse til at forlænge fristen, som den endelige forarbejdningsvirksomhed modtog fra den toldmyndighed, der var beføjet til at kontrollere den endelige forarbejdning og til at anføre den endelige anvendelsesdato på

eksportdokument T 5, betragtes som force majeure, jfr. artikel 18 og artikel 19, stk. 1, i forordning nr. 232/75, når henses til følgende omstændigheder:

— Licitationskøberen havde pålagt sine kontraktspartnere at overholde en dato, der lå forud for den sidste foreskrevne forarbejdningsdato, for således at sikre sig, at den endelige forarbejdning fandt sted rettidigt.

— Den virksomhed, som endeligt forarbejdede smørret, ville have ændret sit produktionsprogram, hvis den ansvarlige toldmyndighed ikke havde hævdet, at den var kompetent til ved mundtlig aftale at forlænge fristen.

3) Er artikel 19, stk. 2, andet afsnit, i forordning nr. 232/75 gyldig i forhold til proportionalitetsprincippet, for så vidt anvendelsen er betinget af, at der inden for en frist af 30 dage ansøges om forlængelse af forarbejdningsfristen?«

Første spørgsmål

13 Det første spørgsmål rejser to problemer, dels fortolkningen af begrebet »overtagelsesdato«, dels spørgsmålet om de dertil knyttede bevisligheder.

14 For så vidt angår det første problem, bemærkes først, at salget af smør finder sted på grundlag af bestemmelserne i forordning nr. 232/75.

15 Ifølge forordningen underretter interventionsorganet straks enhver bydende om resultatet af licitationen (artikel 11, stk. 1), hvorefter den, hvis bud er antaget, for hver mængde, han vil udtage, betaler det beløb, der svarer til hans bud (artikel 11, stk. 2) og stiller en forarbejdningssikkerhed (artikel 12, stk. 1), hvis størrelse ifølge artikel 9, stk. 2, fastsættes under hensyntagen til forskellen mellem smørrets markedspris og mindstesalgsprisen.

16 Artikel 13, stk. 1, bestemmer, at når det beløb, for hvilket buddet er antaget, er indbetalt, og forarbejdningssikkerheden er stillet, »udsteder interventionsorganet et udleveringsbevis, hvori anføres a) ..., b) ...., c) fristen for overtagelsen af

smørret...«. Artikel 13, stk. 2, har følgende ordlyd: »Kontraktmodtageren overtager det smør, for hvilket hans bud er antaget, inden 30 dage efter modtagelsen af den i artikel 11, stk. 1, nævnte meddelelse. Overtagelsen kan ske i delmængder. Bortset fra tilfælde af force majeure ophæves købekontrakten, for så vidt angår de resterende mængder, såfremt kontraktmodtageren ikke har overtaget smørret inden for den fastsatte frist«.

17 Corman har i sine indlæg for Domstolen gjort gældende, at der ifølge fællesskabsreglernes ånd og for at sikre den nødvendige gennemslagskraft kun skal tages hensyn til den faktiske overtagelsesdato, nemlig den dato på hvilken varerne udtages af interventionslageret og overdrages til kontraktmodtageren, således som den i den foreliggende sag er anført af afgangstoldstedet på T 5-importdokumentet.

18 Heroverfor har Kommissionen anført, at overtagelsesdatoen er den, der er opgivet på udleveringsbeviset, og ikke en senere dato. Hvis man her accepterede Corman's synspunkt, hvorefter »overtagelsesdatoen« skulle være den 10. oktober 1975 som anført på T 5-dokumentet som »afsendelsesdato«, burde salget have været ophævet med den begrundelse, at licitationskøberen ikke havde overtaget smørret inden for fristen på 30 dage efter modtagelsen af meddelelsen om resultatet af licitationen, jfr. ovennævnte artikel 13, og som følge heraf burde den franske toldmyndighed ikke have udstedt de nødvendige T 5-dokumenter. Under alle omstændigheder kan opgivelsen af en »afsendelsesdato« på T 5-dokumentet ifølge Kommissionen ikke indebære, at de øvrige dokumenter, hvoraf flere er underskrevet af Corman, og hvorefter overtagelsesdatoen er den 19. september 1975, mister deres beviskraft.

19 OBEA har under den mundtlige forhandling blot anført, at overtagelsesdatoen er den dato, hvor ejendomsretten til smørret overføres. Under alle omstændigheder er spørgsmålet ifølge OBEA uden praktisk betydning i den foreliggende sag, da overtagelsen i henhold til artikel 13 i forordning nr. 232/75 skulle ske inden 30 dage efter modtagelsen af meddelelsen den 19. august 1975 om resultatet af licitationen. Fristen løb således fra 19. september 1975 til19. marts 1976. Smørret blev således under alle omstændigheder for sent forarbejdet.

20 Det bemærkes, at det fremgår af ovennævnte bestemmelser, at overtagelsesdatoen ifølge procedurens normale forløb er datoen for den faktiske udlevering af den tilsvarende mængde smør, og at udleveringen skal være foretaget inden den på udleveringsbeviset anførte dato. Der fastsættes i øvrigt en endelig frist i nævnte bestemmelser, nemlig senest 30 dage efter modtagelsen af meddelelsen om resultatet af licitationen. Efter den i udleveringsbeviset anførte dato eller efter udløbet af den endelige frist ophæves salget, for så vidt angår de resterende mængder.

21 Ikke desto mindre har det kompetente organ tilsyneladende ikke ophævet salget i den foreliggende sag, men derimod tilladt licitationskøberen at afhente visse mængder smør, som var solgt efter den i udleveringsbeviset anførte dato eller efter udløbet af den nævnte endelige frist. Det skal således afgøres, om fristen på seks måneder, jfr. ovennævnte artikel 6, stk. 1, litra d), i sådanne tilfælde løber enten fra den dato, hvor udleveringen senest skulle have fundet sted, eller fra udløbet af den endelige frist, og således ikke fra tidspunktet for den faktiske udlevering.

22 Spørgsmålet bør besvares benægtende. Formålet med den nævnte bestemmelse er at give licitationskøberen en kort, men fuld frist til at forarbejde smørret. Den frist på seks måneder, som er knyttet til kontrollen af, om smørret anvendes i overensstemmelse med det foreskrevne formål, må derfor under alle omstændigheder løbe fra den dato, hvor smørret rent faktisk udleveres.

23 For så vidt angår beviset for denne dato i sager som den her foreliggende, skal T 5-dokumentet først og fremmest lægges til grund, jfr. artikel 18, stk. 2, litra d), i forordning nr. 232/75. Hvis datoen imidlertid ikke er opgivet i dette dokument, eller hvis den ikke fremgår klart, kan den nationale ret lægge andre af sagens dokumenter til grund.

24 Det første spørgsmål skal derfor besvares således, at overtagelsesdatoen, hvorfra fristen på seks måneder løber, jfr. artikel 6 i Kommissionens forordning nr. 232/75, er datoen for den faktiske udlevering af det købte smør; for så vidt angår artikel 18, stk. 2, litra d, i forordning nr. 232/75, er det den dato, der er anført på

dokument T 5 eller, hvis denne oplysning mangler samt i tvivlstilfælde, på andre dokumenter vedrørende den enkelte sag.

Andet spørgsmål

25 Corman har gjort gældende, at begrebet »force majeure« ifølge Domstolens praksis ikke inden for EF's landbrugsret er begrænset til absolut umulighed, men skal fortolkes således, at det også dækker usædvanlige omstændigheder, som den erhvervsdrivende ikke har indflydelse på, og som er opstået på trods af, at den pågældende har truffet alle de sikkerhedsforanstaltninger, som med føje kan forventes af den, der handler fornuftigt og omhyggeligt. Corman skal i sine kontrakter have anført, at forordning nr. 232/75 skulle overholdes, og af sikkerhedshensyn anført et tidligt tidspunkt som sidste dato for forarbejdningen, nemlig den 23. februar 1976. Yderligere havde Corman hver dag telefonforbindelse med sin engelske køber Ernest George Ltd. for således at følge varen. Ifølge Corman må den erhvervsdrivende i øvrigt med føje kunne forlade sig på toldmyndighederne, da hele systemet hviler på deres aktive medvirken. Såfremt en erhvervsdrivende forlader sig på en af de kompetente myndigheder anvendt urigtig fortolkning af gældende regler, vil han, hvis han har handlet fornuftigt og omhyggeligt kunne påberåbe sig force majeure.

26 Ifølge Kommissionen kan de af Corman anførte omstændigheder ikke anses for force majeure, således som begrebet er defineret i Domstolens praksis, navnlig dom af 13. februar 1979 (Milch-, Fett- und Eierkontor, 42/79, Sml. s. 3703, 3716). Den har gjort gældende, at den adfærd, som udvises, ikke af licitationskøberen, men af enhver anden erhvervsdrivende, der har medvirket ved smørrets forarbejdning, ikke kan anses for force majeure, som fritager licitationskøberen for hans forpligtelser. Corman burde yderligere have vidst, at ifølge artikel 19, stk. 2, var alene det belgiske interventionsorgan kompetent til at tage stilling til en ansøgning om forlængelse af fristen.

27 OBEA's mundtlige indlæg falder i tråd med Kommissionens. OBEA har anført, at en forsigtig og omhyggelig forretningsdrivende ikke stiller sig tilfreds med en mundtlig tilladelse meddelt af en toldembedsmand, helt bortset fra, at oplysningen ikke på nogen måde støttes af sagens dokumenter.

28 Det bemærkes hertil, at Domstolen allerede i ovennævnte dom afsagt i en sag vedrørende en forordning, hvis formål og bestemmelser har visse lighedspunkter med forordning nr. 232/75, har udtalt, at begrebet force majeure skal forstås som en absolut umulighed, der skyldes usædvanlige omstændigheder, som smørkøberen ikke har indflydelse på, og hvis virkninger trods al udvist agtpågivenhed kun kunne være undgået ved ganske uforholdsmæssige store opofrelser.

29 Set ud fra denne synsvinkel skal det fastslås, at den omstændighed, at en senere køber eller den endelige bruger af lagersmørret har overskredet fristen, fordi han forlod sig på den toldembedsmand, som hævdede at være kompetent til at forlænge fristen, og derfor ikke har ændret sit produktionsprogram for at overholde fristen, er en omstændighed, som licitationskøberen ikke har indflydelse på, men den kan ikke anses for en absolut umulighed, »hvis virkninger trods al udvist agtpågivenhed kun kunne være undgået ved ganske uforholdsmæssige opofrelser«. Den omhyggelige licitationskøber har nemlig flere midler til sin rådighed, såsom krav om sikkerhedsstillelse eller indsættelse af en erstatningsklausul i købekontrakten, for således at undgå, at senere købere misligholder deres forpligtelser.

30 Det bemærkes her, at en klausul, der af licitationskøberen af sikkerhedshensyn indsættes i en købekontrakt, jfr. den nationale rets spørgsmål, ikke kan afværge enhver risiko for, at senere købere eventuelt undlader at opfylde deres forpligtelser.

31 Det andet spørgsmål skal derfor besvares således, at licitationskøberen af lagersmør ikke kan påberåbe sig force majeure, jfr. artiklerne 18 og 19, stk. 1, i forordning nr. 232/75, fordi en senere køber har forladt sig på den forlængede forarbejdningsfrist, som blev indrømmet ham af den toldembedsmand, der havde kompetence til at kontrollere den endelige forarbejdning af smørret og anføre datoen for den endelige anvendelse på T 5-eksportdokumentet.

Tredje spørgsmål

32 Corman har gjort gældende, at der ifølge artikel 19, stk. 2, andet afsnit, er tale om to frister, nemlig en første frist på 30 dage til forlængelse af forarbejdningsfristen på seks måneder og en anden frist på 30 dage, som løber fra udløbet af den første frist, til indgivelse af ansøgningen. Virksomheden har anført, at forordningens

artikel 19, stk. 2, andet afsnit, er i strid proportionalitetsprincippet, idet den anden frist — til indgivelse af ansøgningen om forlængelse — er yderst kort i forhold til sit rent administrative formål og de særdeles alvorlige følger af en overskridelse. Corman har yderligere anført, at Domstolen, som i dom af 23. februar 1983 (Fromançais, sag 66/82, Sml. s. 395) fastslog, at bestemmelsen var gyldig, ikke tog stilling til dette punkt, men kun til spørgsmålet om den første tillægsfrist på 30 dage.

33 Kommissionen har heroverfor gjort gældende, at der ifølge bestemmelsen kun er tale om en frist på 30 dage, som både er en forlængelse af forarbejdningsfristen og en frist til at indgive ansøgning. Den har anført, at Domstolen allerede har besvaret det af den nationale ret forelagte spørgsmål, idet den i ovennævnte dom fastslog, at bestemmelsen er gyldig. Under alle omstændigheder kan de betragtninger, som lå til grund for Domstolens svar i den pågældende sag, overføres på sagen her, idet hele artikel 19 har til formål at hindre, at licitationskøbere af smør til nedsat pris kan opbygge lagre i spekulationsøjemed. Kommissionen har yderligere gjort gældende, at bortset fra den rent administrative interesse i at holde administrationens kontrolforpligtelser inden for visse grænser, skal fortabelsen af sikkerhedsstillelsen, såfremt tillægsfristen på 30 dage overskrides, ses i snæver sammenhæng med forarbejdningsforpligtelsen.

34 OBEA har ligeledes i sine mundtlige indlæg gjort gældende, at bestemmelsen er gyldig. OBEA har anført, at Corman's argumenter vedrørende dette punkt navnlig er i strid med artikel 10 i forordning nr. 232/75, som ved at bestemme, at licitationskøberen ikke kan overdrage sine forpligtelser, indebærer, at denne skal føre kontrol med, at senere købere som foreskrevet forarbejder smørret inden for den fastsatte frist. Yderligere kan fristen ikke betragtes som en ren ordensforskrift; formålet er at gennemføre operationen såvel i licitationskøberens som i administrationens interesse.

35 Det bemærkes først, at der ifølge den omhandlede bestemmelse kun fastsættes én frist på 30 dage, som er en forlængelse af forarbejdningsfristen på seks måneder. Det bestemmes, at ansøgningen om en delvis frigørelse af den fortabte forarbejdningssikkerhed skal indgives inden for samme frist. Domstolen har ikke taget stilling til, om fristen er i strid med proportionalitetsprincippet.

36 Det bemærkes tillige, at det for at fastslå, om en fællesskabsretlig regel er forenelig med proportionalitetsprincippet, først skal undersøges, om de midler, som iværksættes for at opfylde det tilsigtede mål, svarer til dets betydning, og derefter om de er nødvendige for at realisere det.

37 Ifølge artikel 19, stk. 2, andet afsnit, som giver mulighed for at graduere følgerne af en overskridelse af fristen på seks måneder, er denne mulighed betinget af, at der inden for den omhandlede frist indgives ansøgning herom. Formålet hermed er dels at kontrollere, i hvilket omfang fristen på seks måneder overskrides, dels at undgå administrative problemer i forbindelse med en tilfredsstillende gennemførelse af ordningen efter forordning nr. 232/75.

38 Når henses til dette formål, kan den omhandlede frist ikke betragtes som urimelig kort. Det ses ikke at være urimeligt at kræve, at den erhvervsdrivende, som har overskredet fristen på seks måneder, indgiver sin ansøgning inden for en frist på højst 30 dage.

39 Heraf følger, at den omhandlede frist ikke kan betragtes som urimelig kort i forhold til det tilsigtede mål, jfr. artikel 19, stk. 2, andet afsnit.

40 Det tredje spørgsmål skal derfor besvares således, at gennemgangen af det tredje spørgsmål intet har frembragt, som kan rejse tvivl om gyldigheden af artikel 19, stk. 2, andet afsnit, i forordning nr. 232/75.

Sagens omkostninger

41 De udgifter, der er afholdt af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende det spørgsmål, der ved dom af 24. juni 1983 er forelagt af Tribunal de commerce de Bruxelles, for ret:

1) **Overtagelsesdatoen, hvorfra fristen på seks måneder løber, jfr. artikel 6 i Kommissionens forordning nr. 232/75, er datoen for den faktiske udlevering af det købte smør; for så vidt angår artikel 18, stk. 2, litra d), i forordning nr. 232/75, er det den dato, der er anført på dokument T 5 eller, hvis denne oplysning mangler samt i tvivlstilfælde, på andre dokumenter vedrørende den enkelte sag.**

2) **Licitationskøberen af lagersmør kan ikke påberåbe sig force majeure, jfr. artiklerne 18 og 19, stk. 1, i forordning nr. 232/75, fordi en senere køber har forladt sig på den forlængede forarbejdningsfrist, som blev indrømmet ham af den toldembedsmand, der havde kompetence til at kontrollere den endelige forarbejdning af smørret og anføre datoen for den endelige anvendelse på T 5-eksportdokumentet.**

3) **Gennemgangen af det tredje spørgsmål har intet frembragt, som kan rejse tvivl om gyldigheden af artikel 19, stk. 2, andet afsnit, i forordning nr. 232/75.**

Mackenzie Stuart Bosco Due Kakouris

Koopmans Everling Bahlmann Galmot Joliet

afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 1. oktober 1985.

P. Heim
Justitssekretær

A. J. Mackenzie Stuart
Præsident